

จริยศาสตร์: ความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการี*

The Ethics: The Gratefulness for a Previous Benefactor

พระศกเขว นสุมโม (วนิชาติ), จักสวรรณ วงศ์พวงวัน¹,
พระราชปรียัติวิมล, ประภาส แก้วเกตุพงษ์ และพระมหาสากร สุกธมธี²
Phra Thossathep Dhasadhammo (Wanichat), Chakkapan Wongpornpawan,
Phra Rajpariyativimol, Prapas Kaewketpong and Phramaha Sakol Subharamedhi
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: thossathepw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ประสงค์ที่จะนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างหลักความกตัญญูและกตเวทิตาที่บุคคลในสังคมพึงจะปฏิบัติต่อกัน รวมถึงเกณฑ์การตัดสินของเหตุผลทางศีลธรรมและเหตุผลทางปฏิบัติตามทฤษฎีมโนธรรมนิยม ที่มีทัศนะว่าบุคคลใดได้นำไปปฏิบัติแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามในสังคม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับอานิสงส์ทั้งในโลกรนี้และโลกหน้า และประโยชน์สุขทั้งทางโลกและทางธรรม

คำสำคัญ: จริยศาสตร์; กตัญญูกตเวทิตา; ทฤษฎีมโนธรรมนิยม

Abstract

This article will purpose to present for the relation between principle of Grateful and the one who reciprocates the done favour. A person in social who will practice each other, include the standards of the Judgment of moral reason and reason of practice follow theory of Consciousness, that have the concept which person has induced to practice already, that will advantage the good way of life in the social and will cause the executor receives the result of merit in this world and the next world and happy both of secular advantage and religious.

Keywords: Ethics; Gratefulness; Consciousness theory

1. บทนำ

วิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนของสังคมไทย เป็นวิถีชีวิตทางสังคมที่มีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัวใหญ่ ดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม มีความรักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตใจที่เสียสละไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน สังคมไทยมีประเพณีที่ให้ความสำคัญต่อความกตัญญูกตเวทีกิเพราะความกตัญญูเป็นบ่อเกิดแห่งความรักความผูกพัน ความเอื้ออาทรและความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมไทย ล้วนแล้วแต่มีความกตัญญูเป็นที่ตั้ง ที่เป็นเช่นนี้ เพราะได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมคำสอน คือ ความกตัญญูกตเวทีกิที่พระพุทธเจ้า ได้ทรงเทศนาโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดา จนได้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์ จึงเป็นแบบ อย่างที่ดี ที่เป็นมรดกทางพระพุทธศาสนา ที่สังคมไทยได้นำมาประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา

จริยธรรม คือ จริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ ประพฤติแล้วดีเป็นคุณธรรม ปฏิบัติแล้วดีเป็นศีลธรรม จริยธรรม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับคนในสังคม เพราะคนเรามีหลายบทบาทหลายหน้าที่ แต่ละบทบาทก็ต้องมีจริยธรรมกำกับอยู่ด้วยเสมอ ปัจจุบันสังคมไทยส่วนมากมักเป็นคนเห็นแก่ตัว ต้องการแต่ผลประโยชน์ฝ่ายเดียว เมื่อได้ผลประโยชน์สมใจแล้ว ต่างก็พากันเสพสุข จนหลงลืมตัวลืมบุญการ ผู้เคยมีอุปการะเลี้ยงดูตน ปล่อยปละละเลย ให้บุญการอยู่อย่างแร้นแค้นตามยถากรรม ไร้ซึ่งคนเหลียวแลเลี้ยงดู โดยปราศจากการคิดที่จะตอบแทนคุณต่อบุญการ ที่ท่านได้อบรมเลี้ยงดูมา

อย่างไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ

บทความนี้มีจุดประสงค์ เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ของความกตัญญู กตเวทีกิต่อบุญการตามแนวคิดทฤษฎีมนธรรมนิยม เพื่อเป็นแบบอย่างในการนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่พึงามให้กับปัจเจกบุคคล ที่เมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมจะนำประโยชน์สุขมาสู่ตนในโลกนี้และโลกหน้าและประโยชน์สุขทั้งทางโลกและทางธรรม

2. จริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีหลักธรรมคำสอนที่เป็นระบบจริยธรรมที่ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งหมด รวมถึงหลักจิตวิทยาชั้นเลิศที่เป็นหลักของจริยธรรมเป็นระบบความคิดที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หลักจริยธรรมเป็นพื้นฐานที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์เพราะถือว่าการพัฒนาทางจิตจะมีขึ้นไม่ได้ถ้าไม่เอาชีวิตเข้าสู่กระบวนการสะสมให้จิตบริสุทธิ์และมีฐานแห่งกรุณาเสียก่อน

1. ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง หลักการดำเนินชีวิต โดยมีข้อประพฤติปฏิบัติทางด้านศีลธรรมเมื่อว่า โดยความหมาย ธรรม คือ ความประพฤติ ธรรม คือ การดำเนินชีวิต ส่วนจริย หมายถึง อันประเสริฐ จริยธรรม จึงหมายถึง หลักการดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ (Phra Dhamhidok (P.A. Payutto), 2003 : 32)

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ทางด้านศีลธรรมหรือที่เป็นกฎศีลธรรม (Royal Institute, 2002 : 291)

จริยธรรม เป็นธรรมที่เป็นระเบียบแบบแผนที่ดีงาม เป็นธรรมนิยมประเพณีสำหรับการประพฤติปฏิบัติ โดยมีกฎหมายด้านศีลธรรมเป็นข้อกำหนด เพื่อจัดระเบียบคนในสังคมให้เกิดความเรียบร้อย และเพื่อความสงบสุขในสังคม เป็นต้น (Phra Dhamakittiwong (Thongdee Suradheso), 2013 : 165)

ความหมายของจริยธรรมในพระพุทธศาสนานี้ สรุปรวมหลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา 3 ประการ หมายถึงการไม่ทำความชั่วทั้งปวง การกระทำแต่ความดี การทำจิตใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ (Tipitaka 9/7/3)

ดังนั้น จริยธรรมในพระพุทธศาสนาจึงมีพื้นฐานมาจากคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์ที่มุ่งหมายให้ผู้ปฏิบัติละความชั่วทั้งปวง กระทำความดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข และการทำจิตใจผ่องใส เป็นการฝึกจิตใจให้หมดกิเลส จุดหมายก็เพื่อเข้าสู่มรรค ผล นิพาน ที่เป็นหลักประพฤติดีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในสังคมที่เรียกว่า จริยศาสตร์ทางพุทธศาสนา มี 3 ระดับได้แก่

1. จริยธรรมขั้นพื้นฐาน คุณธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ 5 ประการ (Tipitaka 1/286/247) คือ เว้นจากการปลงชีวิต (ปาณาติปาตา เวรมณี) เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ (อทินนาทานา เวรมณี) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาหา เวรมณี) และเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (สุราเมรัยมชชปมาทภูฐานา เวรมณี)

ส่วนเบญจธรรมหรือเบญจกัลยาณธรรมเป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษา คู่กับเบญจศีลเป็นธรรมอันดีงามควรมีไว้ประจำใจ มี 5 ประการ คือ 1) เมตตากรุณา ความรักใคร่สงสาร ปราบปรามให้อ่อนมีความสุข 2) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต 3) กามสังวร การสำรวมระวัง ควบคุมไม่ให้หลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส 4) สัจจะ ความสัตย์หรือความซื่อตรง และ 5) สัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกฝนให้เป็นผู้รู้จักยั้งคิดรู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนประมาทมัวเมา

2. จริยธรรมชั้นกลาง เป็นหลักธรรมที่สูงขึ้นมา มุ่งขัดเกลาให้มีจิตใจสูงขึ้น ได้แก่กุศลกรรมบถ 10 ประการจำแนกออกเป็น 3 หมวด (Tipitaka 11/305/259) ดังนี้

กายกรรม 3 หมายถึง การเว้นกระทำชั่วทางกาย ได้แก่ เว้นจากการทำลายชีวิตเว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

วจีกรรม 4 หมายถึง การเว้นกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดหยาบคาย เว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

มโนกรรม 3 หมายถึง การเว้นกระทำชั่วทางใจ ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่คิดร้ายเบียดเบียนเขา และมีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

3. จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ การปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักธรรมอันเป็นแม่บททางจริยธรรมระดับสูง (Tipitaka 9/375/157)

ดังนี้ 1) สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นชอบเห็นถูกตามความเป็นจริงด้วยปัญญา 2) สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบการใช้ความคิดพิจารณาในทางกุศลกรรมดีงาม 3) สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบหมายถึง การพูดสนทนาในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม 4) สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติดีงามทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง 5) สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพ หรือทำมาหากินอย่างสุจริตชน 6) สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหพยายาม มีความเพียรในการกุศลกรรม 7) สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยใจให้จิตเกิดความพลั้งเผลอมีสติ รู้ตัวอยู่เป็นปกติ 8) สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่นสงบสงัดจากกิเลสนิวรณ์อยู่เป็นปกติ

จากผลของการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมขั้นสูงนี้ จะเป็นปัจจัยให้ผู้ปฏิบัติได้บรรลุถึงความดีสูงสุดได้ โดยการประพฤติให้ครบถ้วนทั้ง 8 ข้อ

ดังนั้น จริยธรรมที่จะนำเสนอในบทความนี้ คือ หลักกตัญญูกตเวทิตะ เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมี เพราะประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา มีความปรารถนาดี มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่เบียดเบียน คิดร้ายทำลายกัน หากมนุษย์ใช้หลักกตัญญูกตเวทิตะ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

3. หลักความกตัญญูกตเวทิตะ

ในสังคมมนุษย์ ต้องเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เริ่มตั้งแต่การเกิดมามีชีวิต ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลในครอบครัว มีบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง เป็นต้นและได้รับการปลูกฝัง อบรมลักษณะคุณค่าทางจิตใจจาก

บุคคลอื่น มีบิดามารดา ครู-อาจารย์เป็นต้น ความกตัญญูจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ในฐานะที่เป็นเป็นศาสตร์ในการดำเนินชีวิตเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มนุษย์พึงประพฤติปฏิบัติเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่งที่มนุษย์พึงปรารถนา ให้เป็นผู้มีทัศนคติ มีค่านิยม มีคุณธรรม มีจริยธรรมที่ดีงาม อันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ให้มีความเจริญรุ่งเรือง ผู้ที่มีความกตัญญู ย่อมจะทำให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุขด้วย พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญ และยกย่องบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก มี 2 จำพวก ได้แก่ 1) บุพพการี คือ ผู้ทำอุปการะก่อน 2) กตัญญูกตเวทิตะ คือ ผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้ว และตอบแทนบุพพการีบุคคลกับกตัญญูกตเวทิตะบุคคล คือ บุคคลที่มากู้กันเสมอ เพราะเมื่อมีผู้ทำอุปการะก่อน จึงมีผู้รู้อุปการะที่ทันท่วงทีแล้วและตอบแทน (Mahamakut Buddhist University, 1997 : 113)

บุพพการี หมายถึง บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน คือ ผู้มีพระคุณ ได้แก่ มารดาบิดา ครูอาจารย์ เป็นต้น (Phra Dhambhidok (P.A. Payutto), 2003 : 113)

กตัญญู หมายถึง ผู้รู้สึกถึงบุญคุณที่เขาทำแก่ตน คือ ผู้ระลึกว่า ใครเคยทำความดี เคยช่วยเหลือเกื้อกูลตนมา ก็ยอมรับ และไม่ลืมบุญคุณของผู้นั้น รวมถึงผู้ที่รู้สึกถึงบุญคุณของสัตว์ บุญคุณของคนที่อยู่อาศัย บุญคุณของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ช่วยให้ตนได้รับความสะดวกสบาย อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา

กตเวทิตะ หมายถึง ผู้ประกาศบุญคุณของผู้มีอุปการะแก่ตนมา ด้วยการทำอุปการะตอบแทน

คือ ผู้ที่ยกย่องประกาศผู้ทำอุปกะแก่ตนต่อสาธารณชนไม่ปกปิดคุณความดีของผู้นั้น แม้เขาจะเป็นคนด้อยต่ำ รวมหมายถึง ผู้ที่สนองคุณของผู้มีบุญคุณแก่ตน เช่น เลี้ยงดูตอบแทน เชื่อฟังคำสอน ดูแลรักษา ด้วยความสำนึกในบุญคุณ กตัญญู กตเวทิตะ จึงจัดเป็นบุคคลหาได้ยาก เพราะคนทั่วไปมักลืมบุญคุณคนอื่นง่าย (Phra Dhamakittiwong (Thongdee Suradhesho), 2013 : 21)

1. ประเภทของความกตัญญู เมื่อว่าถึงความกตัญญูมี 4 ประเภท (Somdet Phramaha weerawong, 1985 : 450) ได้แก่ 1) ความกตัญญูต่อบุคคล ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ บิดามารดา ครูอาจารย์และญาติ 2) ความกตัญญูต่อสถาบัน ได้แก่ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 3) ความกตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่ สัตว์ดิรัจฉาน เช่น ช้างม้าวัวควายสุนัข 4) ความกตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

อานิสงส์ของความกตัญญู คือ ได้การสรรเสริญว่าเป็นบุคคลที่หาได้ยากเป็นเหตุแห่งการบรรลุคุณวิเศษมีประการต่างๆ ได้รับการสรรเสริญว่าเป็นสัตบุรุษ พระพุทธเจ้าก็ทรงสรรเสริญยอชมเข้าถึงสุด

โทษของคนอกตัญญู คือ ประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ มีนินทา เป็นต้น ย่อมถูกประหาร ถูกแผ่นดินสูบ ไปสู่ทุคติ (Mahamakut Buddhist University, 1997 : 122-123)

2. ฐานะของบุพการี ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวว่า บิดามารดาเป็นบุคคลผู้มีคุณูปการต่อบุตรธิดา จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นฐานะที่สูงส่งเป็นปูชนียบุคคลของบุตร ฐานะของบิดามารดาที่

ทำหน้าที่เป็นบุพการี มี 4 ประการ (Tipitaka 21/63/107) ได้แก่ 1) เป็นพระพรหมของบุตร (พรหมาดิมาตาปิโตร) 2) เป็นครูคนแรกของบุตร (บุพพจาริยาติมาตาปิโตร) 3) เป็นเทวดาคนแรกของบุตร (บุพพเทวาติมาตาปิโตร) 4) เป็นอาหุไนยบุคคล (อาหุเนยยาติมาตาปิโตร)

อานิสงส์ของบิดามารดาที่ทำหน้าที่บุพการี คือ ได้รับการเลี้ยงดูจากบุตรธิดา มีบุตรธิดาช่วยกิจการงาน มีทายาทดำรงวงศ์สกุลอยู่ได้นาน มีบุตรธิดาที่เชื่อฟังโอวาท มีบุตรธิดาที่มีความกตัญญู กตเวทิตะ เมื่อจากโลกนี้ไปแล้ว มีบุตรธิดาทำบุญอุทิศให้

ฉะนั้นหน้าที่ของบุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาในฐานะผู้มีความกตัญญูมี 5 ประการ (Tipitaka 11/267/212) ได้แก่ 1) เลี้ยงดูบิดามารดา ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ 2) ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน 3) ดำรงวงศ์ตระกูลไม่ให้เสื่อมเสีย 4) ปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก 5) เมื่อท่านจากไปแล้ว ทำบุญอุทิศไปให้ท่าน

อานิสงส์ของการบำรุงมารดาบิดา คือ การนำมาซึ่งประโยชน์สุขในโลกทั้ง 2 ได้แก่ ประโยชน์ในชาติปัจจุบัน เป็นจุดหมายขั้นต้นที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา คือ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ทรัพย์สินเงินทอง ฐานะเกียรติไมตรี มีชีวิตคู่ครองที่ดี มีความเป็นอยู่สุขสบายในโลกนี้ เป็นต้น เมื่อตายไปย่อมบันเทิงในภพหน้า ด้วยทิพยสมบัติในสวรรค์ ย่อมไปเกิดในพรหมโลก ทำให้บรรลุพระโสดาบัน

โทษของการไม่เลี้ยงดูหรือปฏิบัติต่อบิดามารดา คือ ผู้นั้นย่อมประสบกับความทุกข์ในนรก ถูกจักรกรรตหมุนบดอยู่บนศรีระ ถูกโจรลัก

ขโมย ข่าชิงทรัพย์ ประสบผลอันไม่เป็นประโยชน์
เกื้อกูล (Mahamakut Buddhist University,
1997 : 256)

หน้าที่ของศิษย์ พึงปฏิบัติต่อครู-อาจารย์
ด้วยการตอบแทนพระคุณในฐานะผู้มีความกตัญญู
(Tipitaka 11/268/213) ดังนี้ คือ 1) ลูกขืนยืนรับ
2) เข้าไปคอยรับใช้ 3) เชื้อฟุ้ง 4) ดูแลปรนนิบัติ 5)
เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

หน้าที่ของอาจารย์ต่อศิษย์ เมื่อศิษย์
ตอบแทนพระคุณต่อครูหรืออาจารย์ ในฐานะผู้มี
ความกตัญญูแล้ว อาจารย์ก็ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์
ด้วยหน้าที่ 5 ประการ คือ 1) แนะนำให้เป็นคนดี
2) ให้เรียนดี 3) บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่าง
ด้วยดี 4) ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย 5)
ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

3. ทักขิณานุปทานต่อบุพการี กิจกรรม
ที่เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อ
บุพการีอย่างหนึ่ง ก็คือ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว
ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน มีชื่อเรียกว่า
“ทักขิณานุปทาน”

ทักขิณานุปทาน หมายถึง การทำบุญอุทิศ
ส่วนกุศลให้ผู้ตาย เพื่อให้ผู้ตายได้รับผลเป็นความ
สุขความเจริญ พ้นจากภาวะที่ทุกข์ทรมานในทุกข์

ทักขิณานุปทาน มีวิธีทำดังนี้ คือ ตักบาตร
ทำบุญเลี้ยงพระ บัณฑิตกุล ถวายสังฆทาน เป็นต้น
เสร็จแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ตาย

ทักขิณานุปทาน ที่นิยมปฏิบัติกัน คือ
การนำเอาอัฐิของบรรพบุรุษ หรือของอุปัชฌาย์
อาจารย์ มาทำพิธีบังสุกุล กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไป
ให้ เพื่อแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีที่ก่อน แล้วจึงทำ

พิธีบุญ เพื่อตนเองในภายหลัง ทักขิณานุปทานมี
ผู้ทำและผู้รับ ดังนี้ 1) ลูกทำให้พ่อแม่ ได้ชื่อว่า
ลูกกตัญญู 2) ศิษย์ทำให้ครูอาจารย์ ได้ชื่อว่า ศิษย์
กตัญญู 3) พสกนิกรทำให้พระเจ้าแผ่นดิน ได้ชื่อว่า
พสกนิกรกตัญญู 4) พุทธสาวกทำให้พระพุทธเจ้า
ได้ชื่อว่า สาวกกตัญญู

กิจกรรมกตเวที (ตอบแทนบุญคุณ)
ข้อสุดท้าย คือ เมื่อท่านตายไปแล้วทำบุญอุทิศส่วน
กุศลไปให้ กิจกรรมทำบุญอุทิศกุศล ที่นิยมเป็น
ประเพณีทางพระพุทธศาสนา คือ มาติกาบังสุกุล
พิธีหลวงเรียกว่าสดับปกรณ์ จะทำเวลาไหนก็ได้
ทั้งนั้น (Phra Dhamkittiwong (Thongdee
Suradheso), 2013 : 331)

4. แนวคิดทฤษฎีมโนธรรมนิยม

แนวคิดทฤษฎีทางจริยศาสตร์ ที่ปรากฏอยู่ใน
ในความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีนี้ตั้งอยู่บนฐาน
แนวคิด มโนธรรมนิยม หมายถึง การรู้ว่าอะไรดี
อะไรชั่วนั้น เป็นความรู้สึกนึกขึ้นเองในใจหรือ
สามัญสำนึก (Intuition) ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ต้องใช้
เหตุผลในการพิจารณา ไม่ต้องใช้คุณค่า หรือผลของ
การกระทำในการพิจารณา อะไรถูกหรือผิดสามัญ
สำนึกของเราเองจะบอกได้ดีกว่าการหาเหตุผล
ซึ่งสามัญสำนึกของคนเรา มีอยู่เองแล้วตาม
ธรรมชาติ ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีมโนธรรมนิยมจึง
เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่อง มโนธรรม (Conscience)
คือ ความ รู้สึกระลึกได้เอง รู้เองได้ว่าอะไรดี อะไร
ชั่ว ในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยไม่ต้องมีใครแนะนำ
สั่งสอน มนุษย์เป็นผู้มีจิตใจสูง รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว
โดยไม่ต้องพิสูจน์หรือไม่ต้องหาเหตุผลใดๆ มา

ประกอบทฤษฎีมนธรรมนิยมนี้มี 2 แบบ คือ ทฤษฎีความรู้สึทางด้านศีลธรรม และทฤษฎีความรู้สึทางสุนทรียะ (Thankaew, 2007 : 123)

แนวคิดทฤษฎีมนธรรมนิยมนั้น เป็นทฤษฎีความรู้สึทางศีลธรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คุณภาพทางศีลธรรม คือ ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เราสามารถรับรู้ได้โดยผ่านทางมนธรรม ซึ่งจริงๆ แล้วมนธรรมไม่ใช่ความรู้สึ มนธรรมเป็นเรื่องของศีลธรรมและเหตุผลทางด้านปฏิบัติ

ดังนั้น หลักความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการี จึงเป็นหลักมนธรรม ที่เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลทางศีลธรรม คือ หลักเบญจศีล ได้แก่ การไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตผู้อื่น ไม่ลักขโมย หลักเบญจธรรม ได้แก่ ความมีเมตตากรุณาต่อกัน ประกอบอาชีพในทางสุจริต ส่วนหลักมนธรรมที่ใช้เป็นเหตุผลในทางปฏิบัติ ก็คือ การทำหน้าที่ของบุตรธิดาต่อบุพการี ได้แก่ 1) การเลี้ยงดูบิดามารดา 2) ช่วยท่านทำงาน 3) ดำรงวงศ์สกุล 4) ปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก 5) เมื่อท่านละไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ส่วนหน้าที่ของศิษย์ที่มีต่อครู-อาจารย์ ได้แก่ 1) ลูกขึ้นยืนต้อนรับ 2) เข้าไปหาเพื่อคอยรับใช้ 3) เชื้อฟังคำสั่งสอน 4) ดูแลปรนนิบัติ 5) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ดังนั้น บุพการีบุคคลกับกตัญญูกตเวทิตาบุคคล คือบุคคลที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันตามแนวคิดทฤษฎีมนธรรมนิยมนี้มีความสัมพันธ์กันในเรื่องของเหตุผลทางศีลธรรมและเหตุผลทางปฏิบัติที่คู่กันเสมอ

5. เกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ของความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการีตามแนวคิดทฤษฎีมนธรรมนิยมนั้น

ทฤษฎีมนธรรมนิยมนั้น เป็นทฤษฎีที่ใช้เหตุผลในทางศีลธรรมและเหตุผลในทางปฏิบัติเป็นเกณฑ์ตัดสินทางด้านจริยธรรม ที่มีความสัมพันธ์คู่กันเสมอ วิเคราะห์ได้ ดังนี้ คือ

ถ้าบุพการีบุคคลประพฤติปฏิบัติเฉพาะทางด้านศีลธรรม ไม่ประพฤติปฏิบัติตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติ ดังเช่น บุพการีเป็นคนรักาศิล แต่ไม่เอาใจใส่ในการเลี้ยงดูบุตรธิดา ย่อมถือว่าประพฤติดีในทางศีลธรรม แต่ประพฤติผิดตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติต่อการเลี้ยงดูบุตรธิดาแต่ในทางตรงข้ามกัน หากบุพการีประพฤติปฏิบัติผิดทางด้านศีลธรรม แต่ประพฤติปฏิบัติด้วยเหตุผลทางด้านปฏิบัติที่ถูกต้องตามหน้าที่ เช่น บุพการีประกอบอาชีพลักขโมย เพื่อหาทรัพย์มาเลี้ยงดูบุตรธิดา ย่อมถือว่า บุพการีประพฤติผิดทางด้านศีลธรรม แต่ประพฤติถูกต้องตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติ คือ ทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรธิดา

ส่วนกตัญญูกตเวทิตาบุคคล ประพฤติปฏิบัติเฉพาะทางศีลธรรม ไม่ประพฤติปฏิบัติตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติ ย่อมถือว่าประพฤติผิดหรือประพฤติชั่วต่อบุพการีบุคคล เช่น กตัญญูกตเวทิตาบุคคลเป็นคนรักาศิล แต่ไม่เอาใจใส่ในการเลี้ยงดูบุพการีบุคคล ย่อมถือว่าประพฤติดีทางศีลธรรม แต่ประพฤติผิดหรือชั่วทางปฏิบัติ คือ เป็นคนอกตัญญู แต่ในทางตรงข้าม หากกตัญญูกตเวทิตา

บุคคลไม่ประพฤติปฏิบัติทางด้านศีลธรรมแต่ประพฤติปฏิบัติตามเหตุ ผลทางด้านปฏิบัติ เช่น กตัญญูทเวทีบุคคล เป็นคนประกอบอาชีพหลัก ขโมย ลักขโมยทรัพย์มาเพื่อเลี้ยงดูบุพการีตามหน้าที่ ถือว่าเป็นคนกตัญญู ประพฤติถูกตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติ แต่ประพฤติผิดทางด้านศีลธรรม

ดังนั้น บุพการีบุคคลกับกตัญญูทเวทีบุคคล คือ บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติต่อกันทั้งด้านศีลธรรมและด้านปฏิบัติ มีความสัมพันธ์คู่กันเสมอ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เมื่อมีผู้ทำอุปการะก่อน จึงมีผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน”

6. ประโยชน์ของความกตัญญูทเวทีต่อบุพการี

1. ในระดับปัจเจกบุคคล เป็นข้อปฏิบัติในการพัฒนาชีวิต โดยเฉพาะการครองตน ครองชีวิต ให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม คนทุกชาติ ทุกภาษา ทุกศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติย่อมได้ผลเหมือนกันหมด คือ ทำให้เกิดประโยชน์สุขในปัจจุบัน

2. ในระดับสังคม ครอบครัวเป็นพื้นฐานทางสังคมที่อยู่ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกัน ย่อมทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างสันติสุข ปัญหาเรื่องเด็ก ถูกทอดทิ้ง คนชราไร้ที่พึ่งอาศัย และปัญหาอื่นๆ ทางสังคมก็จะหมดไปด้วย สังคมก็จะเจริญรุ่งเรืองสืบไป

3. ในระดับโลก ความกตัญญูทเวทีต่อบุพการี เป็นหลักเมตตาที่มีความเอื้อเพื่อปรารถนาดีต่อกัน โดยมีศีลธรรมคุณธรรมเป็นพื้น

ฐานในการปฏิบัติ ทำให้มนุษย์โลกมีมีโนธรรม มีจิตสำนึกในความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี ย่อมปราศจากความขัดแย้งกัน สังคมโลกในปัจจุบันก็จะเกิดความสงบสุขและมีความสันติสุขอย่างแท้จริง

7. สรุป

หลักความกตัญญูทเวทีต่อบุพการี จัดเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นศาสตร์แห่งการดำเนินชีวิต ที่จะต้องกำกับด้วยความประพฤติปฏิบัติที่สำคัญต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งการอนุเคราะห์สงเคราะห์ แก่บุคคลผู้ที่ตนมีสัมพันธ์ด้วย คือ บุพการีบุคคลกับกตัญญูทเวทีบุคคล ความกตัญญูทเวทีต่อบุพการีจึงเป็นเรื่องของมโนธรรม เป็นเรื่องของสามัญสำนึก ที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล ที่จะสามารถแยกแยะความดีความชั่ว ความถูกความผิด ที่เป็นเหตุผลทั้งทางศีลธรรมและทั้งเหตุผลทางด้านปฏิบัติ ที่มีความสัมพันธ์กัน ทำหน้าที่ควบคู่กันไปเสมอ เมื่อนำไปปฏิบัติตามหลักทางศีลธรรม ก็เรียกว่า เป็นผู้มีศีลธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมกำกับชีวิต เมื่อปฏิบัติตามเหตุผลทางด้านปฏิบัติแล้วก็จะเป็นหลักกำกับความประพฤติของมนุษย์ที่เรียกว่า คุณธรรม เมื่อนำหลักศีลธรรมและคุณธรรม มาใช้ในการดำเนินชีวิตให้มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมแล้ว ย่อมทำให้สังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว จนถึงสถาบันใหญ่สุดของสังคม คือ สถาบันชาติ ย่อมอยู่อย่างสงบ สันติสุขหรือเมื่อบุคคลใดเมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมมีอานิสงส์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งในประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า

References

- Boonmee, T. (2007). *Ethics. Four publishing*. Bangkok : O.S. Printing house.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Tipitaka Thai Version*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing house.
- Mahamakut Buddhist University. (1997). *Mangalatthadhipani in Translation Vol 4*. Fourteen publishing. Bangkok : Mahamakut Buddhist Press.
- Phra Dhambhidok (P.A. Payutto). (2003). *Dictionary of Buddhism*. Eleven publishing. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing house.
- Phra Dhamkittiwong (Thongdee Suradheso). (2013). *Dictionary of Buddhism for education, Kamwat group*. Bangkok : Leingsheing Printing house.
- Phra Thepvisuddhimathi (Panyanantabhikkhu). (1993). *Gratefulnessis symbol of the good person*. Bangkok : Thammasapa Press.
- Royal Institute. (2002). *Dictionary of Royal Institute B.E. 2542*. Bangkok : Royal Institute Press.
- Somdet Phramahavirawong (Pim Dhammadharo). (1985). *Best Auspicious of life completed*. Bangkok : Thammasapa Press.

